

FOTOOKO – Pogled v notranjost poslednjega počivališča starih Egipčanov; z razstave Faraonska renesansa, ki je v Cankarjevem domu na ogled do 20. julija. Foto Tevž Učakar

Pogovor z industrijskim oblikovalcem Dietrom Ramsom

Razmišljati bi morali o kulturi vsakdana

Izdelkov je preveč, so grdi in nepotrebni – Potrebujemo podjetnike, ki se bodo zavedali pomena oblikovanja. Pomembno je ustvarjanje celovite identitete podjetja – Neuporabni izdelki nimajo v oblikovanju kaj iskati

Nemški industrijski oblikovalec Dieter Rams (rojen leta 1932) je v svoji dolgoletni karieri zelo zaznamoval oblikovalsko polje, še posebno področje bele tehnike. Večino svojih del je ustvaril v podjetju Braun, kjer je dobrih trideset let vodil oblikovalski center. Nekateri njegovi izdelki – oblikoval je tako pohoščivo in hi-fi opremo kot kalkulatorje in vžigalnice – so danes priljubljeni med zbiratelji, precej pa jih je še vedno v prodaji. Njegovo delo je zaznamoval funkcionalizem znane nemške šole Bauhaus in oblikovalci, kot sta Mies van der Rohe in Walter Gropius. Sam dobro oblikovanje formulira kot Manj, a bolje. Prepričan je, da ima oblikovanje etično dimenzijo, ustvarjati mora manj in kakovostno, pri tem mora upoštevati estetske kriterije in občutek za uporabnika ter skupnost. Te in nekatere druge smernice za odgovorno oblikovanje je strnil v deset oblikovalskih zapovedi. Z njim smo govorili predvsem o etičnem poslanstvu oblikovanja v kontekstu globalnega kapitalizma.

Do oblikovanja ste zelo kritični. Lahko navedete kakšen primer slabega oblikovanja?

To je težko, ker je primerov tako veliko. Kamorkoli se ozrete, lahko opazite primere slabega oblikovanja. V splošnem je vseh izdelkov preveč, so grdi in nepotrebni. Morali bi, predvsem mi, oblikovalci, razmišljati o tem, kaj res potrebujemo in kaj je zares uporabno. S tem pridemo do mojega slogana Manj, a bolje.

Podjetje Apple ste dali kot zgled dobrega oblikovanja v današnjem času. Zakaj?

Danes je to najboljši primer, še posebno, ker gre za svetovno znano podjetje. Obstaja veliko manjših, neznanih podjetij, ki se ukvarjajo, denimo, z oblikovanjem pohištva in ki vzdržujejo visoke oblikovalske standarde. Apple je primer dobrega oblikovanja ne le zato, ker ustvarja lepe proizvode, pač pa zato, ker oblikovalec Jonathan Ive in podjetnik Steve Jobs delata skupaj, tako kot sem, mimogrede rečeno, sam

pa sledijo hitro spreminjajočim se (modnim) smernicam.

Pogosto slišim takšne pomisleke. Kakor lahko sam ocenim stvari, je prvi problem številčnost oblikovalcev – ne potrebujemo jih toliko, pač pa potrebujemo podjetnike, ki se bodo zavedali pomena oblikovanja. Tudi politiki bi morali razmišljati ne le o visoki kulturi, pač pa o kulturi vsakdana ali o vsakodnevnem življenju in njegovi kulturi. Oblikovalci sami ne moremo spremeniti obstoječega načina, potrebujemo ozaveščene podjetnike in kupce. Zato menim, da potrebujemo tudi primerno oblikovalsko izobrazbo; ne le na akademijah in univerzah, oblikovalski pouk bi se moral začeti že v vrtcih. Skandinavci so kulturo oblikovanja vključili na vse ravni izobraževanja, od vrtcev, gimnazij do univerz.

Ali ni bila ideja šole Bauhaus in avantgardistov, ki so poučevali na njej, podobna: da mora umetnost priti v življenje?

Da. Pri tem je treba poudariti, da

rešitve. Tudi kapital se bo moral odzvati na to. Najprej pa se mora začeti debata o sedanjih problemih. Čeprav časopisi opozarjajo nanje, pri ljudeh še vedno ni prišlo do premisleka, kaj kupujemo, koliko kupujemo itd.

Verjetno bi o tem morala razmišljati tudi proizvodnja?

Tudi ta. A industrija se je že začela ukvarjati s temi problemi. Zaveda se, denimo, pomena recikliranja. Vprašanje je, kako prepričamo ljudi, da stvari, ki jih ne potrebujemo, reciklirajo. Treba bi bilo najti zgled, uspešen model, ki bi ljudi spodbudil, da bi delovali bolj ekološko ozaveščeno. Sam sem ponosen, da veliko izdelkov, ki sem jih oblikoval, ljudje ne mečejo proč, pač pa jih zbirajo. Danes je tako z Applom; ljudje njegovih izdelkov ne mečejo v smeti. Nekateri moji izdelki so še danes v uporabi, denimo, ožemalnik, ki je bil namenjen za španski trg. Še danes ga prodajajo. Uporabljajo pa ga ne le v gospodinjstvih, pač pa v gostinstvu.

To je težko reči. Pri oblikovanju je pomemben miselni proces. Ko naletiš na neki konkreten problem, se porodi tudi ideja, kako ga razrešiti. Ti gumbi, o katerih sem govoril, so še vedno aktualni. Zanimivo, danes pri določenih napravah gumbov ne potrebujemo več, a so ti še vedno prikazani, ker je ideja gumba še vedno zelo prisotna v nas.

Na predavanju ste dejali, da sami ne uporabljate računalnikov.

Dieter Rams je v Ljubljani predaval v okviru cikla predavanj iz teorije oblikovanja, ki ga organizira Arhitekturni muzej Ljubljana, natančneje, Barbara Predan, Špela Subic in Cvetka Požar. Koncept predavanj temelji na premisleku, da je oblikovanje danes podrejeno predvsem tržni logiki. V tem poklicu pa obstajajo izjeme, to so oblikovalci, ki jih pri delu usmerja princip trajnostnega razvoja in oblikovanja. Cilj predavanj je tako vzeti si čas za tisto, kar je sicer pogosto razumljeno kot izguba časa – teoretski refleksiji oblikovanja. Naslednje predavanje bo 20. marca, ko bo nastopil Ezio Manzini.

Ne več, nimam več svojega oblikovalskega studia. Sicer še vedno najraje uporabljam klasično orodje, svinčnik in papir.

Kako torej ocenjujete pomen računalnika? Ima ta negativen ali pozitiven vpliv na ustvarjalni proces?

Računalniki so dobri, ker so hitri in natančni. Dobri so kot orodje, nikoli pa ne bodo mogli odgovoriti na ključna oblikovalska vprašanja, kako nekaj napraviti. Ne morejo nadomestiti procesa mišljenja pri oblikovanju.

Dejali ste tudi, da oblikovanje ni umetnost. Pa je lahko umetnost inspiracija za oblikovalca?

Ne. Umetnost imam rad. Imam več umetniških del, a je ne vpletam v svoje delo.

Med desetimi zapovedmi je tudi tista, ki terja, da je izdelek estetski. Ali ni to prav umetniški element pri oblikovanju?

Naj odgovorim takole: umetniki morajo imeti popolno ustvarjalno svobodo, oblikovalci in arhitekti pa ne. Mi smo odgovorni do naročnika, podjetja in do družbe. Danes je v oblikovanju veliko proizvodov lepih, a niso uporabni. Takšni so, denimo, Alessijevi izdelki. Po mojem mnenju neuporabni izdelki nimajo kaj iskati v oblikovanju.

Kaj pa menite o posebnem oblikovanju, denimo, za hendikepirane?

Moje načelno stališče je, da posebno oblikovanje za hendikepirane ni potrebno. Mislim, da hendikepirani nočejo posebnih stvari, pač pa želijo živeti čim bolj normalno. Naloga oblikovalca pa je, da oblikuje tako, da je izdelek čim bolj uporaben, da ga torej lahko uporabljajo tudi hendikepirani.

Izdelek mora torej služiti čim več ljudem čim dlje časa?

Tako je.

Bi lahko rekli, kateri od vaših projektov vam je najbolj pri srcu.

Ne, nikoli nisem imel najljubšega. Rad sem imel vsakega posebej, ko sem delal na njem. Še danes, ko jih gledam, jih imam rad, ampak ne bi mogel izpostaviti enega. Vsak ima svojo zgodovino.

Kako dolgo ste koncipirali te izdelke?

To se od primera do primera razlikuje. Pogosto gre za neskončen proces. Izdelek se stalno izboljšuje, spreminja. O tem, ali je določeno oblikovanje dobro, priča tudi to, da oblikovalska zasnova ostaja enaka, medtem ko se izdelek z novimi tehnologijami dograjuje. Moj princip dela je, čim manj oblikovanja, kot je mogoče.

Ali dober produkt oblikovanja združuje vseh deset zapovedi, ki jih nalagate oblikovanju?

Ne. Pa tudi te zapovedi niso večne. Danes ljudje razmišljajo drugače kot pred dvajsetimi leti. Svet se spreminja. Za zdaj pa je deset zapovedi zelo pomembnih, še posebno za študente in podjetnike. Morale pa bi biti pomembne tudi za politike.

JELA KREČIČ

OCENA Likovna razstava

Med svetlobo in senco

VLADIMIR P. ŠTEFANEC

Gorazd Sattler: Prehodi
Bežigradska galerija 2, Ljubljana
5. 3.–22. 4. 2008

V Bežigradski, pa tudi matični Mestni galeriji, so se v zadnjem času z razstavami že večkrat spomnili prežgodaj preminulih ustvarjalcev, predvsem takšnih, s katerimi so sodelovali še za časa njihovega ustvarjalnega veka. Tokrat so namenili spoštljivo pozornost Gorazdu Sattlerju (1948–1993), slikarju precej heterogenega opusa, kar nakazuje že naslov razstave. Ta verjetno govori o prehodih med različnimi obdobji impulzivnega slikarskega snovanja.

Za vsa Sattlerjeva slikarska obdobja so bila značilna raziskovanja oblik, svetlobe in barv ter praviloma odločna, široka, včasih krčevita poteza. Motivno je bil večinoma zvest figuralki, predvsem človeški figuri, ki pa jo je predstavljal na zelo različne načine in z različnimi poudarki. Osredotočal se je na primer na medčloveške, partnerske odnose, slikal preplete bližine in odtujenosti, sobivanja samot, postavke kakor ujetje v večne »čakalnice«, pa naj si bo v interierjih ali eksterierjih. Močna, morda avtorsko najizrazitejša figuralka serija, nastala sredi osemdesetih, se nanaša na tematiko grške mitologije. Izbrane dramatične prizore z mitološkimi bitiji je slikar koncipiral izrazito dinamično, kar je še poudaril z živahnostjo. Kot lep primer sveže

PETER RAK

Zresnimo se in smejmo

Ničesar nimam za povedati, in to v svojih delih tudi povem. Žal je le malo avtorjev tako odkritosrčnih kot skladatelj John Cage. Večina je namreč prepričanih, da imajo ogromno povedati. In da to tudi znajo. Ali pa je njihovo geslo skoraj stoletje po začetku velikih avantgardnih umetniških prevratov še vedno épater le bourgeois, osupniti meščana.

Skratka, opraviti imam z dvema skrajnostima – na eni strani pretirana resnoba, pogrezanje v navidezne metafizične globine, svetobolnost in hermetičnost, ki še posebno dobro spada v idolatrični odnos, ki ga imamo Slovenci (žal predvsem na deklarativni ravni) do kulture, in na drugi lahkotnost, cinična distanca, preigravanje že nešteto vidnih vzorcev in igranje poze velikega nerazumljenega umetnika, ki se vleče že od konca 19. stoletja.

Žal ne eno ne drugo ni posebno uspešno in vse prepogosto se zgodi, da človek po ogledu likovnega projekta ali dramske, plesne, operne ali baletne predstave stopi iz dvorane brez posebnih občutkov (razen zdogočasnosti, težav s hrbtnico in bolečin v sedalu), kaj šele da bi bil deležen posebnega razsvetljenja. Lahko da drži domislica Oscarja Wilda, da je umetnost povsem nekoristna, saj ne nazadnje to iz ozkega utilitarnega stališča nedvomno tudi mora biti, zagotovo pa namen umetnosti ni utrujati ali begati gledalca. Čeprav je to dandanes pri nas še posebej modno, saj se po mnenju številnih le utrujen in zbežan človek začne spraševati o smislu življenja in podobnih globokih in visokih temah. Realnost je verjetno prav nasprotna, namreč, da ga takšna umetniška tortura še bolj sesuje, zato se zateče v varen pristan domačega fotelja in popolnoma sestradan preko množičnih medijev konzumira instant duhovno hrano, da se vsaj nekoliko nasiti.

Skoraj neopazno so se zvrstile predstave zasedbe !Kebataola! v Cankarjevem domu in na malem odru SNG Maribor. Če so nas v prvih dveh delih projekta Stripsody Karmina Šilec in njen izjemen tim navdušili s kabarejsko interpretacijo del skladateljev prejšnjega stoletja, je bil Spixody, zadnji v tej trilogiji, že prav huronsko zabaven. Verjetno so bili tudi tukaj gledalci nekoliko zmedeni, saj so glede na imena, kot so že omenjeni John Cage, Morton Feldman, Henry Nigel, Kurt Schwitters in drugi pričakovali resnoben večer, na katerem se bodo seznanili z legendarnimi, vendar zelo redko izvajanimi modernističnimi avtorji glasbenih del in zvočne poezije in nato v gledališki kavarni modro pokramljali z znanci in prijatelji o novih horizontih, ki so se jim pravkar odprli.

Namesto tega so dobili dobro uro izjemne zabave, kjer se je človek lahko nakrohotal do solz. Vokalno gledališče ali gledališče glasov Karmine Šilec je bilo prava lekcija izbora in izvedbe, dokaz, da so imeli številni umetniki modernizma zelo kritičen odnos do pretirane resnobe in da se še zdaleč niso zatekali v akademsko puste projekte, v kakršne jih trpamo danes. Skratka, John Cage je kljub svoji opazki, da nima nič povedati, veliko bolj narativno bogat kot večina današnjih avtorjev, žal pa je bil odziv gledalcev kljub briljantnosti izvedbe ansambla !Kebataola! tipično slovenski. Torej zadržega, prisiljeno nasmihanje, zmedenost, sram, skratka, krč ob neznansko smešnih gegih, ki niso nikoli padli na raven cenene burleske, temveč so domiselno razkrivali in odpirali najrazličnejše eksistencialna ozadja in vprašanja ter predstavljali pravo parado vokalnih tehnik, ne da bi se pri tem zatekali v prazen, abstraktni in fluidni hermetizem, tako priljubljen pri naših velikih umetnikih.

Kot rečeno, so tri predstave šle mimo skoraj neopaženo, saj je, kot kaže, smisel za humor pri nas rezerviran za nekakšno neobalkansko dovipnost, abotne televizijske telenovele domače produkcije ter cenene komedije komercialnih gledališč, medtem ko mora biti »visoka« kultura resna, našminkana in napudrana, pa čeprav gre pogosto zgolj za ličenje trupla pred pokopom ali kremacijo. V tem je seveda tudi smisel samoobrambne strategije domače umetniške scene, ki mora vzdrževati status resne institucije, sicer se lahko začnejo tabuji – in s tem seveda privilegiji – hitro sesuvati, predvsem pa je treba ohraniti avreolo vzvišenega poslanstva, ki z navadnimi smrtniki nima veliko opraviti.

Seveda ima umetnost svoje resno poslanstvo, z najrazličnejšimi prijemi in principi mora osveževati pogled na vse eksistencialne razsežnosti našega bivanja, vendar je občasno nujna tudi kritična distanca, sicer postane sama sebi namen in zadeve se vrtijo le še po inerciji. Kot pravi Baudrillard, obstaja skrivnost iluzije le to, da svet dojemamo kot svet in ne kot njegov model, vendar je vsaka generična iluzija izničena s tehnično popolnostjo, prav tehnična popolnost pa je ena od vodil današnje umetnostne produkcije. Žal dandanes umetnost več ne ve, kaj početi z realnim svetom, zato ga bodisi banalizira ali alegorizira, kroženje je omejeno na statično elektriko komunikacije, umetniška scena je (pre)pogosto brez vsakršnih referenčnih substanc. In vse to nam mrtvo hladno (dobesedno in v prenesem pogledu) dan za dnevom servirajo. Zresnimo se že končno in se začnimo smejati!

DIETER RAMS, STAROSTA NEMŠKEGA INDUSTRIJSKEGA OBLIKOVANJA Foto Igor Modic

delal skupaj z bratoma Braun. Skupaj domislasta izdelek in vse, kar ga spremlja, tudi tako trivialne stvari, kot je embalaža. Vse je oblikovano. Celo oglaševanje je domišljeno in kakovostno. Ko so v ZDA začeli prodajati iPod, nisem mogel verjeti, da so napravili tako dober plakat za ta izdelek. Gre, če strnem, za uspešno ustvarjanje celovite identitete podjetja.

Zdi se, da se vaših deset zapovedi ne sklada s kapitalistično logiko, ki temelji na čim večji produkciji manj kakovostnih proizvodov, ti

je bilo nemško oblikovanje že od začetka družbeno usmerjeno. Tako je bilo na Bauhausu, to poslanstvo pa je nadaljevala šola oblikovanja v Ulmu. Delovala je le dobrih deset let, od leta 1955 do leta 1968, a njen velik vpliv je prisoten še danes.

Mislite, da bodo naraščajoči ekološki in drugi problemi prisilili podjetja, da bodo začela vključevati vaših deset zapovedi v oblikovanje?

Prav gotovo. Mislim, da se bomo morali resno začeti ukvarjati z ekološkimi problemi, sicer bomo uničili našo okolje, svet. Moramo najti

Kako poteka proces oblikovanja določenega izdelka?

Kot oblikovalec potrebuješ tehnično znanje. Seveda ne poznaš natančnega ustroja elektronskih nalič, pač pa želijo živeti čim bolj normalno. Naloga oblikovalca pa je, da oblikuje tako, da je izdelek čim bolj uporaben, da ga torej lahko uporabljajo tudi hendikepirani.

Kako se vam porodijo takšne ideje?

in letu, ki se jih je študijsko loteval pred tem, pri tem pa gre za zanimivo, a žal tudi zlostno transformacijo motiva. Gledalec, seznanjen z umetnikovo zgodnjjo smrtjo, jih hočeš nočeš ne gleda le kot komentarje vojnih dogodkov v nekdanji skupni državi, kar naj bi bili, ampak tudi kot intimno slutnjo »temnih senc« lastne usode. Še posebno to bode v oči na delih, prvotno razstavljenih v Bežigradski galeriji leta 1992, na katerih so podobni madeži naslikani čez človeške figure.

Zanimivo, da je opazno več svetlobe znova na Sattlerjevih pariških akvarelih iz leta 1993, torej iz njegovega najpoznejšega umetniškega in človeškega obdobja. Morda se je v njem vrnil k svetlobi, ki je vsa razzarjena vznikala na njegovih zgodnjih slikah iz sedemdesetih.